

УДК 37.016:81'243

В. А. Гаманюк*д. пед. н., проф., проректор із наукової роботи
Криворізький державний педагогічний університет***ДОПОВНЕННЯ ДО “ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ
РЕКОМЕНДАЦІЙ З МОВНОЇ ОСВІТИ” І ВИКЛИКИ ДЛЯ
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МОВ****ADDITION TO THE “COMMON EUROPEAN FRAMEWORK
OF REFERENCES FOR LANGUAGES” AND CHALLENGES
FOR THE LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY**

У публікації здійснено аналіз змін і доповнень до “Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти”, ухвалених у 2020 році, та викликів для системи мовної освіти й методики викладання мов, які спричинені актуалізованою версією цього документа.

Ключові слова: мовна освіта, методика викладання мов, дидактика багатомовності, медіація, міжкультурна компетенція.

The publication attempts to analyze the changes and additions to the “Common European Framework of Reference for Languages” adopted in 2020 and the challenges for the language education system and language teaching methods caused by the updated version of this document.

Key words: language education, methods of language teaching, didactics of multilingualism, mediation, intercultural competence.

“Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: навчання, оцінювання, викладання” (ЗЄР) видані англійською мовою у 2000 р., німецькомовне видання з’явилося у 2001 р., український переклад за редакцією С. Ніколаєвої побачив світ у 2003 р. Поява цього видання, яке стало програмним документом у мовній освіті, визначила новий формат вивчення й навчання мов, створила умови для порівнювання результатів оволодіння мовою, що стало першим кроком до сертифікації мовних знань. На сьогодні ЗЄР перекладено 40 мовами, серед яких мови країн, що не належать до Європи ані політично, ані географічно (арабська, китайська, японська, корейська), але й там положення

цього документа вважають прийнятними для їхньої мовної політики й політики навчання мов.

Із того часу минуло 20 років, що позначилися на всіх галузях життя людства: суспільній (міграційні процеси, мультикультурність і багатомовність соціуму, мобільність громадян, які вступають у безпосередній мовний контакт із представниками інших культур); технічній (стрімкий розвиток технічних можливостей для комунікації, обміну інформацією, використання ІКТ у навчанні); інформаційній (доступність інформації всіма можливими мовами, інтерактивний характер спілкування у глобальному вимірі без будь-яких обмежень). Зрозуміло, що зміни такого масштабу не могли не позначитися на сфері навчання мов. За цей час значно посилилася роль іншомовних знань, які є умовою комунікації в багатомовному світі, тож суттєво зріс попит на освітні послуги у сфері іншомовного навчання. Ринок відреагував на потреби пропозицією великої кількості курсів у формальній / неформальній освіті державного й приватного сектору, а методисти зосередилися на розробленні ефективних методик навчання мов з огляду на багатомовність і полікультурність світу. Серед таких слід назвати дидактику багатомовності, поняття, що об'єднує різні дидактичні підходи до формування багатомовної особистості. Дидактика багатомовності побудована на визнанні факту наявності в учнів мовного досвіду й досвіду вивчення мови, які підлягають перенесенню (трансферу), а отже, використанню під час вивчення другої і наступних (іноземних) мов; акцентує увагу на розвиткові мовної й культурної уваги і свідомості (language and cultural awareness); убачає доцільність паралельного вивчення кількох споріднених мов, прикладом чого є проєкт EuroCom (– Rom – Germ – Slav), який охоплює три найбільші групи споріднених мов; спонукала до розроблення єдиного мовного курикулуму (Gesamtsprachencurriculum) та його апробації в низці європейських країн. Ці пошуки спрямовані на розширення мовного репертуару громадян, насамперед на рівні загальної освіти, задля створення реально багатомовного

європейського суспільства, члени якого могли б порозумітися завдяки індивідуальній полілінгвальності.

Беручи до уваги викладене вище, цілком зрозумілими й очікуваними є зміни й доповнення до “Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти” – фундаментального документа, що став основою розроблення всієї нормативно-правової бази у галузі мовної й іншомовної освіти упродовж двадцяти років, який містить опис компетенцій здобувачів освіти, критерії їх оцінювання, рівня їх розвитку та вимоги до володіння мовами. Зміни цих вимог спонукали до перегляду мети навчання мов, актуалізації переліку необхідних для безперешкодного спілкування компетенцій та їх опису. Окреме видання додаткового тому до ЗЄР англійською мовою з’явилося у 2018 р., у 2020 було видано німецькою мовою у видавництві Klett під назвою “Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. Begleitband”. Над цим виданням, за свідченням одного з авторів Р. Камерера, працювали більше 1500 експертів, які провели велику кількість семінарів і пілотних проєктів задля валідації матеріалів. Осучаснене видання ЗЄР 2001 р. не втратило свого значення й надалі слугує основою для розроблення програм.

Доповнення стосувалися насамперед аспектів, не характерних для мовної й іншомовної освіти у 2000 р. Обґрунтовано і класифіковано дискриптори для медіації, мережевої комунікації, яка не була настільки масовою і не сприймалася як повсякденність, опрацювання художніх текстів, розширення спектру дискрипторів для рівня pre-A 1 та C 1. У новій концепції ЗЄР відбулася зміна бачення мовленнєвої діяльності у форматі “читання – письмо – мовлення – сприйняття на слух” як узасмодії мовця з мовою на “рецепція – продукція – інтеракція – медіація”, що позиціонує мовлення як соціальну дію, передбачає взаємодію того, хто говорить чи слухає не з мовою, а з іншим(и) мовцем(ями).

Іншим суттєвим доробком авторів додаткового тому до ЗЄР вважаємо тлумачення поняття “медіація” й роз’яснення

щодо інструментів вимірювання медіативних дій. Як “медіативні дії” (Mediations-Handlungen) розглядають три види діяльності в навчальному процесі: передавати зміст тексту (передавати специфічну інформацію усно та/або письмово; описувати дані (графіки, діаграми, таблиці тощо усно та/або письмово; опрацювання текстів усно та/або письмово; перекладати письмовий текст (усно та/або письмово); готувати тези (доповідей, семінарів, презентацій, обговорень) усно та/або письмово; висловлювати особисту думку (зокрема й щодо змісту художнього тексту); аналізувати й критично опрацьовувати твори художньої літератури або фрагменти цих творів); передавати інформацію концептуального характеру (працювати у групі або керувати роботою групи); мовленнєва взаємодія у групі, спільне оформлення змісту, інформації, виклад спільної позиції та здатність організувати мовленнєву взаємодію у групі задля вироблення спільної думки, її вербального оформлення через спілкування; здійснювати комунікацію, створювати умови для її перебігу (створення полікультурного середовища, виконання функцій посередника, що забезпечує комунікацію в неформальних ситуаціях, а також спрощує спілкування в конфліктних або наближених до них ситуаціях при суттєвих відмінностях у поглядах співрозмовників).

Медіативні стратегії в контексті навчання мов передбачають два види мовленнєвої діяльності, проте обидва спрямовані на інтерактивні дії мовців: стратегії передачі певного змісту, викладу позиції (установлення зв'язку з попереднім знанням (фоновими знаннями); структурування складної й значної за обсягом інформації в менші за обсягом і спрощені змістові блоки; спрощення вербального оформлення інформації) та стратегії спрощення тексту (текст із щільною інформацією трансформувати в розгорнуту оповідь, скорочувати текст, максимально ущільнювати інформацію).

У виданні зафіксована теза, що відбиває тенденції останнього десятиліття. Ідеться про те, що мета навчання

іноземної мови полягає не в перфектному оволодінні нею на рівні носія (хоч “перфектне” володіння мовою носієм є питанням контрверсійним, оскільки не всі носії мови здатні спілкуватися на рівні компетентного мовця, що відповідає С 1 або С 2), а в тому, щоб створити умови, за яких мовці зможуть вибудовувати довірливі стосунки один з одним, долаючи мовні й культурні перешкоди у спілкуванні.

Шкала самооцінки доповнена описом умінь, що стосуються сфери online-комунікації та медіації (текстова медіація, передача або ретрансляція інформації, медіація в комунікації). Значну увагу в новій редакції приділено міжкультурній та плурілінгвальній компетенції, адже мови й культури є не тільки інструментом комунікації, а й потужним ресурсом, який у невимушений спосіб відкриває доступ до іншомовного світу з його культурою, історією, сучасністю, специфічним світосприйняттям, особливостями повсякденного життя тощо. Ті, хто вивчає мову, засвоюють значною мірою й культуру її носіїв, тож можуть виступати на соціальному рівні медіаторами, уможливлувати спілкування між людьми, які виявляють соціо- й міжкультурні відмінності, відмінності особистісного характеру.

Усі ці зміни безпосередньо вплинуть на навчання мов і на вибір методик, оскільки зміщення акцентів щодо мети навчання, внесення змін до опису умінь при визначенні рівня володіння мовою, як і розуміння мовлення як соціальної дії, вимагатимуть формування нового змісту, інноваційних дидактичних підходів, що забезпечували б розвиток міжкультурної й полілінгвальної компетенції на належному рівні.